

En kasuar kikar ut mellan bladen i nordöstra delen av delstaten Queensland i Australien. Honor som denna kan väga 73 kilo. Ingen vet vad syftet med hjälmen på huvudet är. Kanske ska den attrahera hanar.

Stor fågel

Av Olivia Judson

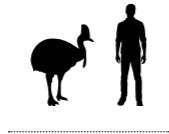
*Foto
Christian Ziegler*

*Fullvuxna kasuarer uppsöker varandra bara under parningstiden.
Hanen (till vänster) känns igen på sin mindre storlek. De långa
ffjadrarna är bra när ungarna vill kura ihop sig intill honom.*

Som en del av parningsritualen bjuder kasuarhonan in tänkbara partner att bada tillsammans med henne i en vattenpöl. Stora, äldre honor som den här har som regel mest imponerande hjälm.

På marken framför mig ligger en stor, rund hög av någonting som liknar fuktig lila lera. Högen är stor som en basebollkeps och full av bär och frön, över 50 stycken. Vissa av fröna är större än avokadokärnor.

Jag sätter mig på knä för att titta närmare på högen. Med näsan fem centimeter från den sniffrar jag lite grand. Det luktar som frukt, blandat med en aning vinäger. Det finns även en antydning av den där bitterheten i starkt svart te. En karaktéristisk lukt, men inte oangenäm.

Vad är det för något? Det är faktiskt fågelbajs. Våldigt mycket fågelbajs, från en stor fågel.

Jag reser mig och ser mig omkring. Jag befinner mig i regnskogen Daintree, två timmars bilresa uppför kusten från staden Cairns på Australiens nordspets. Här och där strilar strimor av solljus ner genom trädkronorna och bildar mönster på marken. På ett träd intill ser jag en *Hypsilurus boydii*, en vacker ödla i familjen agamer med kam på huvudet och taggar längs ryggraden. Någonstans i närheten sjunger insekter, men någon stor fågel ser jag inte till.

Å andra sidan hade jag förmodligen inte sett den även om den stått precis bakom träden där borta. Sin storlek till trots smälter den nämligen oerhört väl in bland skuggorna i skogen.

Vilken fågel är det vi pratar om? Hjälmkasuaren, *Casuarius casuarius*, de australiska regnskogarnas största fruktätare.

Kasuarer kan inte flyga. De är släkt med emuer och (mer avlägset) med strutsar, nanduer och kivier. I dag finns det tre arter. Två av dem finns enbart i regnskogarna på Nya Guinea och kringliggande öar. Den tredje och största arten, hjälmkasuaren, lever även i norra Queenslands tropiska regnskog, i den del av Australien som är formad som en spets som pekar norrut mot Nya Guinea. Vissa hjälmkasuarer lever långt inne i regnskogar som Daintree, medan andra

håller till i utkanten av skogen och mycket väl kan förirra sig in i människors trädgårdar.

Kasuaren är dock allt annat än en vanlig trädgårdsfågel. Om en fullvuxen hane sträcker på sig kan den se ner på en som är 165 centimeter lång – som jag – och den kan väga över 50 kilo. Honor är ännu större och kan väga över 73 kilo. Kasuaren är den näst största nu levande fågeln efter strutsen. Den ser emellertid ofta mindre ut än den är, eftersom den inte går upprätt utan framåtlutad med ryggen parallellt med marken.

Fjädrarna är blanksvarta och benen är fjälliga. Fötterna har bara tre tår, och på innersta tån har den en imponerande klo. Vingarna är små. De har krympt så mycket att de nästan inte finns. Halsen är lång och har bara ett tunt lager korta, hårliga fjädrar. I stället är skinnet färgat i de mest enastående röda, orange, lila och blå nyanser. Längst ner på halsens framsida hänger långa, färgsprakande skinnflikar. Kasuaren har stora bruna ögon och lång böjd näbb. På huvudet har den en hög hjälm som ser ut som ett horn.

Man behöver inte se mer än ett par stycken kasuarer för att inse att de till skillnad från exempelvis sparvar är tydliga individer. En kan ha långa skinnflikar och rak hjälm, medan en annan har hjälmen käckt på svaj. Kasuarens individuella drag, storlek och oförmåga att flyga gör att de på något vis får mänskliga drag. De rör sig som människor, de är stora som människor och de är lätta att skilja åt. Därför får de ofta namn – som Krullis, Tjocka Berta eller Pappa. Det kanske även förklarar varför kasuarena under lång tid förekommit i regnskogsstammarnas myter. Det finns de som tror att kasuarena

Frukt från den australiska regnskogen. Kasuarhanarna uppfostrar ungarna och lär dem vad de ska äta.

är besläktade med oss människor. Andra tror att de är återfödda människor. Åter andra tror att människan skapades av en kasuarhonas fjädrar. Något som skiljer kasuarena från oss är dock att hanarna sköter all barnpassning. De ruvar äggen och tar hand om ungarna i minst nio månader. Följaktligen väcker de även avund hos oss människor. ”I nästa liv vill jag vara en kasuarhona!” sa en fembarnsmamma till mig en gång.

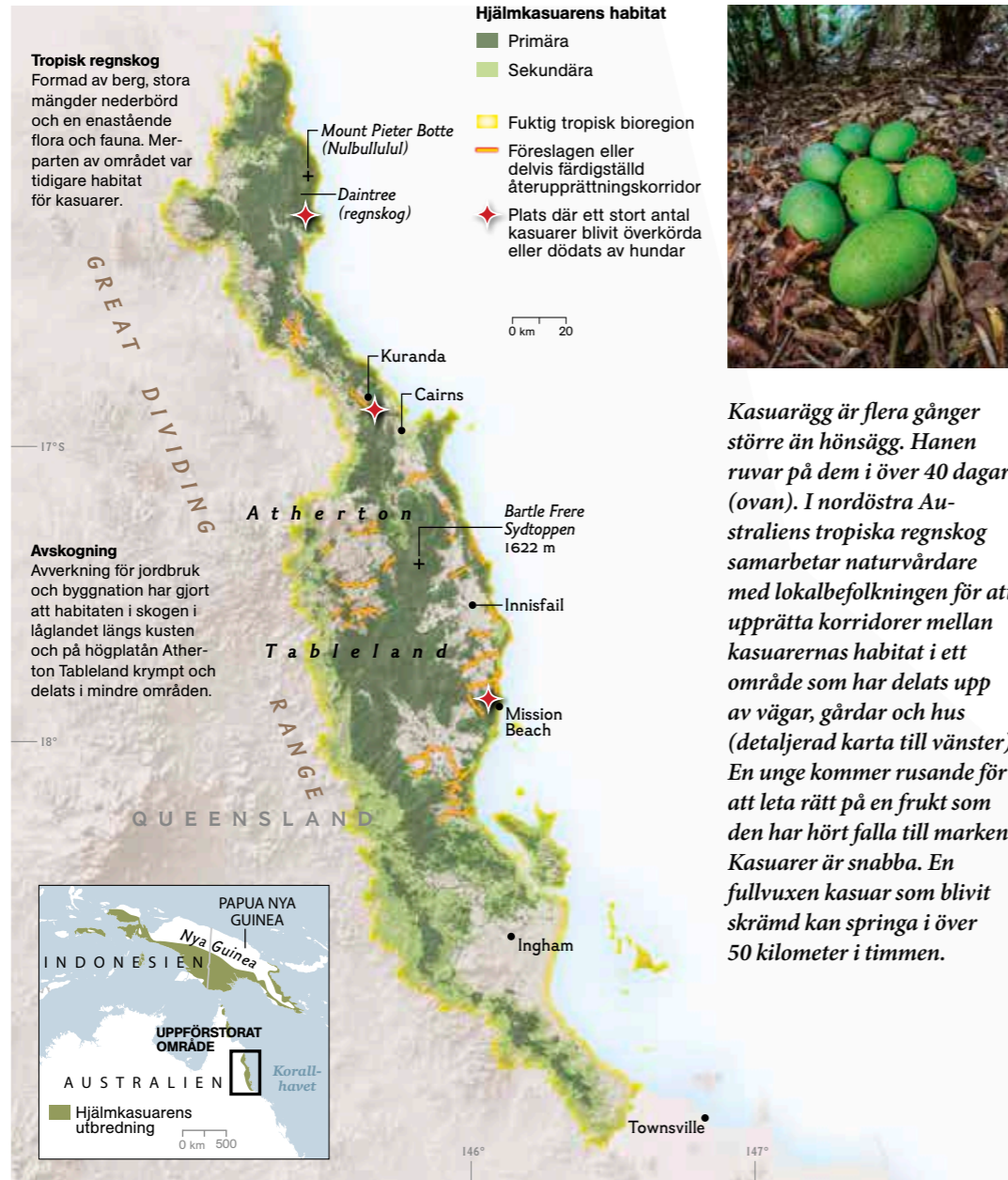
Kasuaren blir inte mindre fascinerande av det faktum att den har rykte om sig att vara farlig. Tja, om man har den i en fälla och rusar mot den med en kratta i högsta hugg – som vissa personer uppenbart gör, att döma av klipp på YouTube – så är den onekligen farlig. Den är stor, den har klor, den kan sparkas hårt och den försvarar sig om så krävs. Om kasuarer börjar förknippa människor med matning kan de också bli aggressiva och krävande. Ifall man kommer nära en hane med ungar kan den anfalla för att försvara sin avkomma. Om man försöker fånga eller döda en kasuar kommer den sannolikt att göra motstånd – och kan mycket väl vinna kampen. Det händer att kasuarer dödar hundar.

En sak står dock höjd över alla tvivel: Om vi låter kasuarena vara i fred och behandlar dem

med respekt är de skygga, fredliga och ofarliga djur. Senast en kasuar dödade en människa i Australien var 1926, och då var det i självförsvar.

KASUAREN SOM HAR FÅTT namnet Pappa, har sitt revir utanför den lilla staden Kuranda i bergen bakom Cairns. Där har han bott i minst 30 år. Hans revir omfattar ett stycke tät skog, en väg och trädgården som hör till pensionatet Cassowary House, där jag tillbringar några dagar. Trots att det är sommar och varmt ligger det en eluppvärmd filt på sängen för att lakanen ska hållas torra i den fuktiga regnskogsluften. Medan jag dricker kaffe på verandan kliver Pappa och hans tre ungar runt i trädgården nedanför.

Pappas hjälm sitter lite på sniskan och ser illa åtgången ut. Ungarna är cirka fyra veckor gamla och nästan knähöga. De springer runt och gör lustiga, visslande ljud. Pappa är för det mesta tyst, men då och då slår han ihop med näbben så att det hörs en hög smäll. Han rapar också. Ibland bullrar han genom att böja ner huvudet, fylla halsen med luft och utstöta en serie djupa, mullrande läten. Samtidigt burrar han upp fjädrarna. När han sätter sig ner kryper ungarna tätt intill honom, ofta ända in bland fjädrarna.

Kasuarägg är flera gånger större än hönsägg. Hanen ruvar på dem i över 40 dagar (ovan). I nordöstra Australiens tropiska regnskog samarbetar naturvårdare med lokalbefolkningen för att upprätta korridorer mellan kasuarernas habitat i ett område som har delats upp av vägar, gårdar och hus (detaljerad karta till vänster). En unge kommer rusande för att leta rätt på en frukt som den har hört falla till marken. Kasuarer är snabba. En fullvuxen kasuar som blivit skrämmd kan springa i över 50 kilometer i timmen.

Det är uppenbart att ungarna har olika kynnen. En av dem är äventyrslysten och söker sig långt bort från familjegruppen. Det får ibland Pappa att dåna. En annan är skygg och håller sig nära Pappa och försöker ofta få hans uppmärksamhet. Då och då möts deras näbbspetsar – i en kasuar-puss? – men det verkar som om det är ungen, inte Pappa som tar initiativ till kontakten. Ungen hittar även fästingar på Pappas hals och äter upp dem. Smaskigt! Pappa och ungarna tycks ha en

rutin, även om den är något lös i kanterna. De äter på morgonen, vilar sig när det är som varmast och äter igen framåt skymningen. Ibland badar de i en bäck. En duvhök har ett rede högt upp i ett träd i närheten. Kasuarerna stannar ofta vid trädets fot för att se om det fallit ner någon mat från rovfågeln's rede, en död ödla eller kanske en orm. Om så är fallet äter de upp den.

Deras livrätt är emellertid frukt. Under en dag äter en fullvuxen kasuar hundratals frukter och

bär. Kasuarernas matsmältningssystem är skonamt mot fröna, så de kommer ut intakta i andra änden. När en kasuar vandrar genom sitt revir och äter, dricker, badar och bajsar bär den frön från en plats i skogen till en annan, i vissa fall över 800 meter från ursprunget. Den för även med sig frön upp i bergen och över floder. Den flyttar kort sagt runt fröna på ett sätt som inte kan ske med enbart gravitationen. Den fruktdoftande spillningen gör följaktligen kasuaren till ett viktigt redskap för spridning av växtfrön.

För många träd är kasuarerna det enda tillgängliga redskapet. Australien har visserligen andra fruktätare – små fåglar, fladdermöss och pungdjur som myskkängurur, ett pälsklätt djur med spetsigt ansikte, stora öron och lång, naken svans – men de är för små för att bära med sig stora frukter långt. I regnskogen har många träd stora, tunga frukter med stora, tunga frön, eftersom sådana växer bättre i markens dunkel.

När djuren strövar omkring och äter frukt och lämnar efter sig frön skapar de framtidens skog genom att ge växterna nya platser att växa på. Eftersom kasuarerna är skogens största fruktätare blir de också skogens främsta arkitekter.

De hjälper även vissa växter att gro, exempelvis *Ryparosa kurrangii*. Detta träd växer enbart

i ett litet område i Australiens kustregnskog. En undersökning har visat att om trädets frön inte har passerat genom en kasuar så är det bara fyra procent av dem som gro, men efter att ha passerat genom kasuarens matsmältningssystem groer inte mindre än 92 procent av fröna. Vad det beror på vet man inte.

Om kasuarerna skulle försvinna skulle det med andra ord innebära att skogen förändrades. Vissa trädslag skulle bli mindre vanliga och andra skulle sannolikt försvinna helt och hållet – vilket vore tragiskt. De nordaustraliska regnskogarna, till exempel Daintree, är nämligen lämningar från den förhistoriska superkontinenten Gondwana. Många av växterna här kan härledas från växterna i de regnskogar som täckte merparten av Australien och Antarktis för hundra miljoner år sedan, då de båda kontinenterna satt ihop. De är ett levande museum, en utställning av evolutionens vägval och en uppvisning av hur olikartade växter kan vara. Här finns ormbunkar som ser ut som kokospalmer – höga, smala stammar krönte av långa, fransiga blad – och palmer med blad som stora japanska solfjädrar. Här finns träd på träd, orkidéer på träd och – högt uppe i trädtopparna – ormbunkar som är formade som korgar.

En unge söker tröst genom att kura in sig i pappas fjädrar. Nykläckta kasuarer är täckta av randigt dun. Även de yngsta har ansatser till flikar på halsen och en kal fläck på huvudet där hjälmen ska växa fram.

Två ungar går förbi en dörröppning vid Kuranda i nordöstra Queensland. De har tappat sina dun, men de får inte den fullvuxna kasuarens svarta fjäderdräkt förrän de blir könsmogna, vilket sker i fyraårsåldern.

TYVÄRR MINSKAR DEN ursprungliga skogen i omfattning, och i takt med det har kasuarerna blivit färre. Hur många de är i dag är den mest omdiskuterade frågan i berättelsen om kasuaren. I Australien står kasuaren på listan över utrotningshotade arter. Enligt de flesta beräkningar finns det mellan 1 500 och 2 000 exemplar. Det är visserligen en kvalificerad gissning, men fortfarande bara en gissning. Ingen vet med säkerhet hur många de egentligen är.

Problemet är att kasuarer är svåra att räkna. De lever ensamma i tät skog. Man har försökt beräkna antalet individer med hjälp av DNA från spillning, men resultaten har inte publicerats. Det har inte heller beräkningar som bygger på fotografier som tagits av kasuarer vid foderstationer som upprättats efter cykloner. Därför vet man inte om bestånden växer eller krymper – eller hur nära fåglarna är att dö ut.

Det råder dock ingen tvekan om att kasuarerna har det svårt. Liksom kasuarer ibland dödar hundar, dödar hundar ibland kasuarer, i synnerhet unga fåglar. Förvildade grisar kan förstöra kasuarredan och kasuarer dör ibland i grisfällor. Även trafiken utgör en fara för

kasuarerna. Under mitt besök i området var det väldigt nära att en av Pappas ungar blev överkörd av en lastbil. I den vackra badorten Mission Beach söder om Cairns dör varje år ett stort antal kasuarer på vägarna.

Jag såg en överkörd kasuar på flaket på en av Queenslands park- och naturförvaltnings pickuper. Skogvaktaren hade kört ut och hämtat fågeln så fort olyckan anmäldes. Det var en ung hona som snart skulle blivit könsmogen. Hennes hjälm var liten och hon hade fortfarande en del bruna fjädrar. Flaket var fullt av blod och det rann någonting ur fågelns mun. Det var skrapsår på benen. Ögonen var öppna, men oseende.

Jag sträckte ut handen och rörde vid henne. Skinnet på halsen var sammetslent. Hjälmen var inte hård, som jag hade trott, utan svampaktig. Fötterna såg enorma ut på så här nära håll.

Skogvaktaren var märkbart upprörd. Han talade oavbrutet om diskussionerna som fördes om kasuarerna och berättade att vissa grupper vill sätta upp stängsel längs vägarna och bygga underjordiska tunnlar åt kasuarerna, medan andra hävdar att det inte skulle fungera. De förespråkar i stället sänkta hastighetsgränser och fler

skyltar som varnar för kasuarer på vägen. ”Under de senaste sex veckorna har tre fåglar dödats”, sa han. Han lyfte ner den döda fågeln från flaket och lade den i en frys tills den kunde obduceras. I samma stund dök en annan kasuar upp bakom en byggnad. Kontrasten mellan den majestätiska levande fågeln och den döda fågelns lemlästade kropp var slående.

Vägarna delar också upp skogen, och efter hand som skogen blir alltmer uppstyckad blir det svårare för unga kasuarer att hitta egna revir. Kasuaren är en i högsta grad territoriell fågel, så områden med rätt livsbetingelser måste ha en viss storlek för att ett bestånd över huvud taget ska kunna existera. Detta faktum leder vidare till det andra stora problemet för kasuaren: nybyggnation. Bebyggelsen i stadsdelen Oasis i Mission Beach är ett typiskt exempel med sina asfalterade gator och gatlyktor. Ingen bor här ännu. Det enda som finns är obebyggda tomter med nyklippt gräs och till salu-skyltar. Även Pappas del av skogen är till salu, så risken är stor att den kommer att avverkas för att lämna plats åt hus. Vissa av de boende i området försöker stoppa nybyggnationen genom att gå ihop om

att köpa upp mark och upprätta naturreservat, återplantera regnskogsträd på kalhyggen och försöka få jordbrukarna att avstå från att fälla träd. Målet är att binda samman de fragmenterade skogsområdena så att unga kasuarer på jakt efter nya revir kan ta sig från ett skogsområde till ett annat utan att behöva korsa öppen mark med sockerrörplantager eller stora vägar. Kasuaren behöver nämligen skogen ännu mer än skogen behöver kasuaren.

Jag vill avsluta med ett sista intryck. Jag befinner mig i Daintree, det mest orörda skogsområdet som finns kvar. Vid ett mullbärsträd står jag och väntar i hopp om att få se den unga hanen Krullis och hans två ungar. Krullis revir överlappar Tjocka Bertas. Hon är en stor, ståtlig hona som troligen är ungarnas mamma. Här bor även en människofamilj med tre barn och en enorm korallfingerroda som flyttat in i köket och bor i en stekpanna. Plötsligt kommer det yngsta barnet rusande för att berätta att Krullis och hans ungar är på väg till en bäck i närheten. När jag kommer inom synhåll sträcker Krullis på sig till sin fulla höjd och ser på mig. Sedan släntrar han och ungarna iväg i skymningsljuset. □

En unge försöker hålla sig nära sin pappa på en strand söder om Cairns. Går allt bra kommer de att hålla ihop i cirka nio månader, tills pappan parar sig igen och börjar uppfostra en ny flock ungar.